

Соціальний захист в Україні: потреби сьогодення та майбутнього

1. В системі соціального захисту України спостерігається складна ситуація, яка пов'язана із необхідністю надати допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО) та одночасно забезпечувати виплату інших видів соціальної допомоги та пенсій. Повномасштабне вторгнення в країну призвело до масової втрати робочих місць. За даними Міжнародної організації праці, близько 44 відсотків робочих місць¹ можуть бути втрачені, в той час як, згідно із статистичними даними, дохід від заробітної плати в країні становить 60 відсотків від доходу домогосподарств. Прогнозовані втрати від зменшення доходів і збільшення вартості життя оцінюються приблизно в 25 відсотків бюджету домогосподарств². Очікується, що ВВП скоротиться на 45,1 відсотка протягом 2022 року, а рівень бідності сягне 58 відсотків у 2023 році³. Це змусить мільйони людей звернутися за соціальною допомогою. Очікується, що основне навантаження на систему соціального захисту відбудеться за рахунок розширення програми державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям та програми житлових субсидій, - через падіння рівня доходів населення.

Основні програми, які зазнали впливу через війну в Україні

Витрати, млн. грн.	2019	2020	2021	Наслідки вторгнення
Житлова субсидія	35 240	24 690	29 047	Збільшиться в 2,5 рази протягом опалювального сезону 2022/2023 (вартість близько 100 млрд грн)
Соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям	10 378	11 155	12 790	Збільшиться майже в 3,5 рази через втрату доходу
Соціальна допомога ВПО	2 991	3 014	3 052	З початку війни видатки становлять приблизно 2 млрд грн на місяць
Виплати військовим та ветеранам			2 972	Збільшиться приблизно в 3,5 і більше разів за рахунок збільшення кількості військовослужбовців з 200 000 до 700 000 осіб

Джерела: 2019-2021 роки - адміністративні дані Міністерства соціальної політики та асигнування з державного бюджету

¹ Брифінг МОП, 11 травня 2022 р.

² Розрахунки персоналу Світового банку; заробітна плата становить майже 60 відсотків від загальних ресурсів домашніх господарств у 2020 році (http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/gdvdg/ssr/ssr_20ue.xls), втрата 44 відсотків робочих місць, за оцінками МОП, призведе до втрати 25 відсотків доходів домашніх господарств.

³ Допомога, відновлення та стійка відбудова: надання допомоги Україні у задоволенні невідкладних та середньострокових економічних потреб

2. Спроможність держави фінансувати існуючі та нові соціальні програми значною мірою обмежена. В результаті війни очікується збільшення видатків на допомогу сім'ям загиблих військовослужбовців, ветеранам війни та особам з інвалідністю. Ці видатки, за прогнозами, можуть досягнути одного відсотка від довоєнного ВВП. За оцінкою Міністра фінансів, якщо війна триватиме ще чотири місяці, знадобиться значне скорочення державних видатків, що матиме значний вплив на фінансування соціальних виплат. Така оцінка вимагає визначення наступних стратегічних пріоритетів у сфері соціального захисту.

Надання допомоги

3. Підтримка людей, які постраждали внаслідок воєнних дій, є нагальною задачею системи соціального захисту населення, при цьому важливо забезпечити стійке функціонування системи. В результаті війни соціальна інфраструктура та заклади системи соціального захисту зазнають значних пошкоджень, частина працівників соціального захисту були змушені переїхати на більш безпечні території. Вразливі групи, які потребують соціальної підтримки та послуг, не можуть їх отримати, що вимагає змін у відповідь на існуючі виклики у сфері соціального захисту та зайнятості. Вражаючим прикладом є програми «Підтримка для тих українців, які втратили роботу через війну, реалізована за допомогою мобільного застосунку «Дія» (див. Текстовий блок 1). Його використання дозволило запустити програму виплат всього через вісім днів після початку війни. Через чотири тижні 3,5 мільйона українців отримали виплати, сума наданої допомоги становила майже 800 мільйонів доларів США⁴. Також Урядом було запроваджено тимчасову допомогу на проживання ВПО та компенсації роботодавцям за працевлаштування ВПО. Передбачені видатки на ці програми становлять понад 200 мільйонів доларів США⁵. Станом на 6 червня, в рамках програм підтримки вразливих верств населення, запроваджених ООН, було виплачено 202,9 мільйона доларів США 1,59 мільйонам осіб⁶. Світовий банк надав 154 мільйонів доларів США в рамках двох проєктів («Східна Україна: воз'єднання, відновлення, відродження» і «Модернізація системи соціальної підтримки населення України») для підтримки нової програми допомоги на проживання ВПО та інших програм соціальної допомоги.

4. Забезпечення фінансування соціальних програм має вирішальне значення. Значні втрати, завдані економічному потенціалу України, та суттєве зменшення ВВП призвели до відчутного скорочення можливостей мобілізації внутрішніх ресурсів. Існує нагальна потреба у розробці стратегій та підходів щодо забезпечення фінансування, які допоможуть запобігти різкому скороченню соціальних видатків.

Відновлення

5. Стимулювання зайнятості та підготовка до відновлення мають ключове значення. За оцінками Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, понад 5 мільйонів людей виїхали з України⁷ на додаток до 6,3 мільйонів внутрішньо переміщених осіб⁸. Згідно з опитуваннями, близько 41 відсотка осіб, які до війни мали роботу, втратили її⁹. А отже, роль Державної служби зайнятості (ДСЗ) зараз є надважливою. ДСЗ необхідно адаптувати та вдосконалити послуги щодо працевлаштування та інші заходи активізації робочої сили на ринку

⁴ Кабінет Міністрів, 01 квітня 2022 року

⁵ Міністерство соціальної політики, 13 травня 2022 року, <https://www.kmu.gov.ua/news/58-milyarda-griven-pererahovano-dlya-viplati-dopomogi-na-prozhivannya-vnutrishno-peremishchenim-osobam>

⁶ Україна: Робоча група з надання грошової допомоги, 6 червня 2022 року, <https://www.humanitarianresponse.info/ru/operations/ukraine/cash-working-group>

⁷ За оцінками УВКБ ООН, з 24 лютого було зафіксовано понад 8,4 мільйона переміщень біженців з України, та 3 мільйони переміщень назад в країну. В Європі знаходяться понад 5,4 мільйона біженців. 1 липня 2022 р., <file:///C:/Users/wb481970/Downloads/20220701%20Ukraine%20situation%20flash%20update%20No%2019.pdf>

<file:///C:/Users/wb481970/Downloads/20220701%20Ukraine%20situation%20flash%20update%20No%2019.pdf>

⁸ Міжнародна організація з питань міграції, Звіт щодо внутрішнього переміщення в Україні, 23 червня 2022 р.

[file:///C:/Users/wb481970/Downloads/IOM_Gen%20Pop%20Report_R6_final%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/wb481970/Downloads/IOM_Gen%20Pop%20Report_R6_final%20(1).pdf)

⁹ Соціологічна група "Рейтинг" Україна, Загальнонаціональне опитування, 26 квітня 2022 р.

праці, що є ключовим завданням для сприяння відновленню та відбудові.

6. На етапі відновлення варто розглянути використання нових технологій для підвищення адаптивності всієї системи. До таких технологій відносяться хмарні та онлайн-рішення. Україна вже інвестувала значні кошти в цифрові рішення, такі як платформа «Дія», яка налічує близько 17,3 мільйона користувачів¹⁰ і використовується, зокрема, для надання соціальної допомоги ВПО.

7. Відбудова за принципом «краще, ніж раніше». Необхідно відновити не лише соціальну інфраструктуру та заклади. Процес відновлення має включати залучення інвестицій, а також підтримку змін в соціальній політиці та підходах, включаючи сприяння розвитку соціальних послуг на рівні громади.

Стійка відбудова

8. У довгостроковій перспективі Світовий банк може підтримати розвиток соціальних послуг в громадах, що матиме важливе значення для реабілітації вразливих груп населення, що постраждали від війни, таких як сироти, ВПО та особи з інвалідністю. Комплексний підхід має вирішальне значення для реінтеграції ветеранів війни в суспільство і може сприяти ефективному вирішенню проблем, з якими стикаються постраждалі особи та їх сім'ї. Соціальна підтримка ветеранів має включати розробку системи виплат та пенсій у поєднанні з соціальними послугами (наприклад, психологічна допомога, фізична реабілітація для поліпшення працездатності, соціальна та професійна адаптація для забезпечення активної участі у житті громади тощо) та активізацією на ринку праці.

9. Досвід інших країн свідчить про значне навантаження на державний бюджет у поствоєнний період, пов'язане з видатками на пенсії військовим та ветеранам війни. Такі соціальні видатки включають допомогу військовослужбовцям, сім'ям загиблих, а також у зв'язку із загибеллю цивільних. Для раціонального розподілу видатків усі подібні зобов'язання повинні бути визначені кількісно, вони потребують ретельного планування та забезпечення інституційної спроможності. Рекомендується поєднати оцінку та розрахунки таких зобов'язань із загальною оцінкою економічних збитків і втрат та фінансових компенсацій, а також забезпечити повне фінансування з метою мінімізації впливів на бюджетний та політичний процес.

Онлайн платформу державних послуг «Дія», що включає мобільний застосунок і вебпортал, було запущено Міністерством цифрової трансформації у 2020 році. Застосунок «Дія» надає громадянам доступ до ID-картки, картки платника податків, посвідчення водія, закордонного паспорту, свідоцтва про щеплення та інших документів. «Дія» використовує доступну інформацію з державних реєстрів та баз даних. Усі дані передаються і зберігаються у зашифрованому вигляді, для критично важливих даних «Дія» використовує блокчейн технологію розподіленого зберігання даних. Електронна верифікації користувачів у «Дії» відбувається, використовуючи їх BankID.

¹⁰ Міністерство цифрової трансформації, 24 травня, <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3490961-vze-ponad-173-miljona-ukrainciv-koristuutsa-dieu.html>